

LOKALNE POLITIKE ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA I RODNA RAVNOPRAVNOST U JUGO-ZAPADNOJ SRBIJI

Autorke:

Aneta Dukić

Marija Petronijević

Udruženje Fenomena, 2019.

LOKALNE POLITIKE ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA I RODNA RAVNOPRAVNOST U JUGO-ZAPADNOJ SRBIJI

Autorke

Aneta Dukić

Marija Petronijević

Udruženje Fenomena, 2019.

Izdavači

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

Misija u Srbiji

Grafičko oblikovanje

Milica Dervišević

Štampa

Tiraž

150 primeraka

Publikacija je izrađena uz finansijsku podršku Švedske agencije za međunarodnu razvojnu saradnju, u okviru projekta Konsolidovanje procesa demokratizacije u sektoru bezbednosti u Republici Srbiji.

Stavovi izraženi u ovoj publikaciji pripadaju isključivo autorima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji i Švedske agencije za međunarodnu razvojnu saradnju.

SADRŽAJ

UVOD	5
Metodologija	5
MEĐUNARODNI I NACIONALNI ZAKONODAVNI OKVIR ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA I RODNA RAVNOPRAVNOST	7
ZAKLJUČCI ANALIZE NACIONALNOG OKVIRA ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA	14
Preporuke za javnu upravu:.....	15
LOKALNE POLITIKE ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA I RODNA RAVNOPRAVNOST	17
LOKALNE POLITIKE ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA I UKLJUČIVANJE ŽENA U KRALJEVU, POŽEGI I UŽICU	21
ZAKLJUČCI ANALIZE LOKALNIH POLITIKA ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA	39
Preporuke za lokalne samouprave	41
ANALIZA ANKETE SA UČESNICAMA RADIONICA U MESNIM ZAJEDNICAMA U RAŠKOM I ZLATIBORSKOM OKRUGU	43
Uvod	43
Demografski podaci.....	44
Zakoni i javne politike	47
Iskustvo sa elementarnim nepogodama i nepogodama izazvanim ljudskim faktorom	48
Spremnost na reagovanje	51
PREPORUKE ZA JAVNU UPRAVU KOJE PROISTIČU IZ ANKETE SA ŽENAMA.....	55
IZVORI	56

UVOD

Istraživanje o rodnim aspektima lokalnih politika za smanjenje rizika od katastrofa sprovelo je Udruženje Fenomena tokom projekta “Povećanje stručnosti i učešća žena iz jugozapadne Srbije u smanjenju rizika od katastrofa” 2018/2019. Projekat je podržala Misija OEBS-a u Srbiji, a u okviru projekta “Konsolidovanje procesa demokratizacije u sektoru bezbednosti u Republici Srbiji”, koji finansijski podržava vlada Švedske. Cilj projekta je povećanje učešća civilnog društva iz regiona jugozapadne Srbije u procesu reforme sektora bezbednosti uz uključivanje rodne perspektive u kontekstu koncepta ljudske bezbednosti.

METODOLOGIJA

Istraživanje predstavlja nezavisnu procenu rodnih aspekata nacionalnih i lokalnih politika za smanjenje rizika od katastrofa. Tokom projekta udruženje Fenomena organizovalo je serijal radionica pod nazivom “**Učešće žena u smanjenju rizika od katastrofa – prevencija i planiranje**” sa ženama iz mesnih zajednica u Kraljevu, Požegi i Užicu. Cilj radionica je povećano učešće žena iz lokalnih zajednica u smanjenju rizika od katastrofa.

Metodologija istraživanja se sastojala od sledećih koraka:

1. desk analize (sekundarni izvori podataka): analiza zastupljenosti rodnog aspekta u nacionalnom zakonodavnom okviru i planskim dokumentima za smanjenje rizika od katastrofa;
 2. prikupljanja podataka (primarni izvori podataka) od učesnica na radionicama, putem standardizovanog upitnika o pitanjima rodne ravnopravnosti u lokalnim politikama za smanjenje rizika od katastrofa;
 3. prikupljanja informacija na osnovu izveštaja voditeljica o održanim radionicama;
-

4. izvođenja zaključaka i formulisanja preporuka za unapređenje, koje su namenjene pre svega javnoj upravi, kako lokalnoj, tako i republičkoj, ali i svim zainteresovanim stranama (udruženjima građanki i građana, mesnim zajednicama, dobrovoljnim vatrogasnim društvima itd).
-

MEĐUNARODNI I NACIONALNI ZAKONODAVNI OKVIR ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA I RODNA RAVNOPRAVNOST

Okvir iz Sendaja za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030 usvojile su države članice Ujedinjenih nacija 18. marta 2015. na Trećoj svetskoj konferenciji UN za smanjenje rizika od katastrofa u Sendaju u Japanu. Okvirom iz Sendaja definisano je sedam ciljeva i četiri prioriteta za sprovođenje aktivnosti koje treba da spreče nove rizike i smanje postojeće rizike od katastrofa:

1. Razumevanje rizika od katastrofa;
2. Jačanje sistema uprave za upravljanje rizikom od katastrofa;
3. Ulaganje u smanjenje rizika od katastrofa u cilju jačanja otpornosti;
4. Unapređenje spremnosti za delotvorno reagovanje i „izgradnju boljeg nego što je bilo“ u toku obnove, sanacije i rekonstrukcije.

Ovi prioriteti prate sve faze procesa smanjenja rizika od katastrofa i upravljanja vanrednim situacijama: prevenciju rizika, ublažavanje rizika, reagovanje na rizik, obnovu i rekonstrukciju. Glavni cilj koncepta smanjenja rizika od katastrofa jeste izgradnja otpornosti na prirodne i antropogene opasnosti kroz identifikovanje i efikasno upravljanje rizicima, a ne samo kroz upravljanje katastrofama (UNISDR, 2015). Smanjenje rizika od katastrofa i otpornost su ključni elementi za ostvarivanje održivog humanog razvoja (UNISDR, 2016).

Okvir iz Sendaja ima 7 globalnih ciljeva, od kojih ističemo **5. cilj: znatno povećanje broja zemalja sa nacionalnim i lokalnim strategijama za smanjenje rizika od katastrofa do 2020.**

Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama Skupština Republike Srbije usvojila je u novembru 2018. godine. Ovaj zakon je zamenio prethodni Zakon o vanrednim situacijama Republike Srbije, dugo je bio u proceduri za usvajanje, i već iz nacрта je bila primetna namera usklađivanja sa Okvirom iz Sendaja, tj. da se u prvi plan stave principi, planski dokumenti i mere i aktivnosti koje treba da doprinesu što uspešnijoj prevenciji od elementarnih i drugih nepogoda, jačanju otpornosti pojedinaca i zajednice na posledice elementarnih i drugih nepogoda i podizanju nivoa spremnosti za reagovanje u slučaju nastupanja elementarne i druge nepogode (Rodna ravnopravnost i smanjenje rizika od katastrofa, 2015).

Ostali ciljevi Okvira iz Sendaja su: 1. Značajno smanjiti globalnu smrtnost od katastrofa do 2030, u dekadi 2020- 2030 ciljajući na smanjenje prosečne stope smrtnosti na 100.000 u odnosu na period 2005 – 2015; 2. Do 2030 značajano smanjiti broj ljudi pogođenih katastrofama u dekadi 2020- 2030 ciljajući na smanjenje broja pogođenih na 100,000 u poređenju sa periodom 2005–2015; 3. Do 2030 smanjiti direktne ekonomske gubitke usled katastrofa, u odnosu na globalni bruto društveni proizvod (BDP); 4. Značajno smanjiti štetu na ključnoj infrastrukturi i kolaps osnovnih usluga, uključujući između ostalog zdravstvene i obrazovne, kroz jačanje njihove otpornosti do 2030. 6. Do 2030. značajno ojačati međunarodnu saradnju, posebno da zemljama u razvoju, kroz odgovarajući i održivu podršku za usaglašavanje njihovih planova akcije sa primenom ovog Okvira; 7. Do 2030 značajno povećati dostupnost i pristup sistemu ranog upozoravanja, informacijama i procenama rizika. **Rod je posebno značajan aspekt za dostizanje prvog, drugog, četvrtog i sedmog cilja (Baćanović, 2016).**

Razlozi veće ranjivosti žena tokom elementarnih nepogoda i drugih opasnosti mogu biti fizički: trudnoća, porođaj, starost (s obzirom da je među starijima od 65 godina preko 70 % žena); ali mogu biti i socijalni razlozi: žene češće žive u jednočlanim domaćinstvima, češće su samohrani roditelji, manje su obučene za preživljavanje, češće su socijalno izolovane i imaju manjak informacija, češće brinu

o deci, starima i nemoćnima. Ono što je važno imati u vidu je da tokom evakuacije i u kolektivnom smeštaju žene mogu biti izložene seksualnom uznemiravanju i nasilju i slabije zaštićene od porodičnog i partnerskog nasilja. U periodima nastupanja elementarnih nepogoda pozicija žena je otežena usled nedostatka javnih servisa kao što su vrtići, škole, javni prevoz itd. Žene su snosile teret brige o deci i drugih vidova neplaćenog rada. (Baćanović, 2015).

Tema rodne ravnopravnosti u smanjenju rizika od katastrofa u Srbiji je postala naročito aktuelna nakon poplava 2014. godine, a tada se pokazalo i da je potreban nov sveobuhvatan pristup rizicima od katastrofa. Uzimanje u obzir roda (takođe i interseksionalnog pristupa) je posebno istaknuto u jednom od 13 principa ovog Okvira, zajedno sa jačanjem ženskog liderstva: „Rod, starost, invaliditet ili kulturna perspektiva, treba da budu integrisane u politike i prakse, a žensko i omladinsko liderstvo treba da bude promovisano. U ovom kontekstu posebnu pažnju treba obratiti na unapređenje organizovanog volonterskog rada građana“ (UNISDR, 2015).

Okvir iz Sendaja posebno podvlači značaj žena i ženskih organizacija u izgradnji otpornosti. **„Žene i njihovo učešće su ključni za efektivno upravljanje rizikom i za kreiranje, budžetiranje i primenu rodno osetljivih politika, planova i programa za smanjenje rizika i adekvatne mere za izgradnju kapaciteta treba da budu usmerene ka ženama kako bi se povećala njihova spremnost i kapaciteti da osiguraju alternativna sredstva za život nakon vanrednih situacija“** (UNISDR, 2015).

Iskustvo UNDP u Srbiji u podršci razvoju Sistema zaštite i spasavanja, posebno u okviru projekta „Jačanje otpornosti za odgovor na vanredne situacije“ sa posebnim segmentom namenjenim ženskim organizacijama i izgradnji njihovih kapaciteta, je pokazalo da **bavljenje rodnim pitanjima i uvođenje rodne perspektive u upravljanje rizikom nije moguće bez sveobuhvatnog i sistemskog pristupa, na nivou politika i na nivou praksi** (Baćanović, 2016).

Zakon o smanjenju rizika od katastrofa članom 7. postavlja i definiše **načelo ravnopravnosti i zaštite ljudskih prava**: „Subjekti sistema smanjenja rizika od katastrofa i upravljanja vanrednim situacijama posebno se staraju o ostvarivanju principa ravnopravnosti polova i naročito vode računa da ni jedna odluka, mera

ili radnja ne podstiče ili dovodi do nepovoljnijeg položaja žena i njihovo ravnopravno učestvovanje u sistemu smanjenja rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama.“ Član 7. zakona obavezuje nadležne organe i druge subjekte uključene u sprovođenje mera i aktivnosti upravljanja rizikom od katastrofa da dosledno vode računa o zaštiti ljudskih prava za sve ranjive grupe stanovništva: siromašni, stari, deca, osobe sa invaliditetom, izbegla i raseljena lica i drugi (Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama, 2018).

Zakon takođe definiše **ulogu organizacija civilnog društva**, članom 34. Naime, organizacije civilnog društva i udruženja imaju pravo da, kao i građani uopšte, dobiju informacije određene članom 36: o rizicima od katastrofa, merama i aktivnostima koje se preduzimaju radi njihovog smanjenja, pretnjama i mogućim posledicama od katastrofa, kao i o svim neophodnim informacijama od značaja za zaštitu i spasavanje. Pored toga, organizacije civilnog društva imaju pravo da razmatraju pitanja od značaja za smanjenje rizika od katastrofa, upućuju o tome predloge nadležnim organima i dobiju odgovor od njih, kao i **da budu priznate kao partneri javnih vlasti u kreiranju i realizaciji politike smanjenja rizika od katastrofa**. Prepoznata je i uloga organizacija u njihovom doprinosu izgradnji kulture prevencije rizika i podizanju svesti o potrebama jačanja spremnosti i otpornosti zajednica i pojedinaca na nastupanje katastrofa. **Načelo participativnosti i solidarnosti**: Pravo ugroženih građana je da učestvuju u osmišljavanju sadržaja i implementaciji aktivnosti na smanjenju rizika od katastrofa, kao i pravo da učestvuju u predlaganju, preduzimanju i izvršavanju određenih mera, zadataka i aktivnosti u zaštiti i spasavanju i izraze svoje potrebe u sredstvima pomoći (Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama, 2018).

Nacionalni program upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda (2016-2020) ima za cilj da obezbedi opšti okvir za izradu sveobuhvatnog programa zaštite od elementarnih nepogoda, kao i za koordinaciju, usmeravanje fondova i sprovođenje aktivnosti vezanih za smanjenje rizika i upravljanje rizikom. Dokument utvrđuje komponente u skladu sa četiri prioriteta Okvira iz Sendaja.

Vlada Republike Srbije usvojila je **Akcioni plan za sprovođenje Nacionalnog programa upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda 2017 – 2020 u kojem se poziva**

na rodni balans i rodnu ravnopravnost o čemu dajemo pregled u tekstu ispod. Opšti cilj Akcionog plana je da *do 2020. Republika Srbija ima izgrađen sistem upravljanja rizicima od elementarnih nepogoda, uspostavljen jak sistem međuinstitucionalne koordinacije, da je otpornija na elementarne nepogode i druge opasnosti i sposobna da brzo uspostavi stanje koje je prethodilo nepogodama. Rodni aspekt se predviđa za neke od aktivnosti četiri od šest komponenti*, međutim možemo samo predstaviti planirane rodno osetljive aktivnosti, s obzirom na to da nema dostupnog izveštaja o implementaciji AP na koji se možemo pozvati.

Komponenta 1: Izgradnja i razvoj institucija - U posebnom cilju AP 1 *Republika Srbija poseduje odgovarajući pravni i institucionalni okvir za upravljanje rizikom od elementarnih i drugih nepogoda, u skladu sa međunarodnim standardima*: za aktivnosti obuke predavača (ToT za proces upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda i ostalih opasnosti) iz redova državnih službenika dodatno je navedeno: obezbediti rodni balans polaznika obuke (aktivnost 1.2.2.3), a ova napomena se pominje uz većinu predviđenih aktivnosti edukacije namenjenih različitim ciljnim grupama kako državnim službenicima, tako i organizacijama civilnog društva (aktivnosti rezultata 1.2.2). Organizacije civilnog društva koje se bave rodnom ravnopravnošću prepoznate su kao jedan od aktera mehanizma koordinacije nacionalnih institucija – konkretno je predviđeno organizovanje 4 okrugla stola godišnje radi afirmisanja organizacija koje se bave rodnom ravnopravnošću (aktivnost 1.2.3.3). Pod rezultatom 1.2.3 koji se odnosi na podizanje svesti rukovodilaca i narodnih poslanika o temi smanjenja rizika od katastrofa, navedeno je: Osigurati pitanje rodne ravnopravnosti u svim segmentima.

Komponenta 2: Identifikovanje i praćenje rizika vezanih za elementarne nepogode; poseban cilj AP 2: *Republika Srbija poseduje jedinstven sistem identifikacije, procene i praćenje rizika od elementarnih nepogoda i ostalih opasnosti*: za aktivnost definisanja procedure prikupljanja podataka (2.1.1.1) predviđena je upotreba rodno osetljivih podataka. U aktivnosti 2.2.5.6 skreće se pažnja da se tokom obuke za obradu podataka vodi računa o rodno senzitivnim podacima, kao i za kreiranje onlajn centralizovanog sistema otvorenih podataka za građane i privredne subjekte (2.2.5.7). Za meru jačanja kapaciteta svih aktera uključenih u sistem za procenu, praćenje i upravljanje rizikom, aktivnost 2.3.1.1 predviđa rodnu ravnopravnost pri obuci službenika, a aktivnost 2.3.1.2 pri izradi plana i programa

stručnog usavršavanja nacionalnih stručnih institucija za procenu rizika uključuje i pitanja rodne ravnopravnosti. AP predviđa **izradu programa obuke za ženske NVO koje zagovaraju učešće žena i osetljivih grupa građana/ki u upravljanju i planiranju smanjenja rizika i bezbednosti žena i osetljivih grupa u kriznim situacijama** (2.3.1.6). Predviđena je i izrada modula za obuke centara za socijalni rad i obrazovnih ustanova.

Komponenta 3: Strukturno i nestrukturno smanjenje rizika, Posebni cilj 3: *Republika Srbija poseduje ekonomsku, socijalnu i kulturnu otpornost društva i životne sredine na elementarne nepogode primenom strukturnih i nestrukturnih mera* – pitanje rodne ravnopravnosti nije uključeno i rodni aspekt smanjenja rizika od katastrofa se ne pominje.

Ovde bismo istakle da AP u fusnoti navodi: „Osigurati da su informacije o riziku od prirodnih nepogoda uzete u obzir pri definisanju i sprovođenju nacionalnih poljoprivrednih politika, strategija, akcionih planova (npr. Nacionalna strategija poljoprivrednog i ruralnog razvoja (NSPRR); Nacionalni program ruralnog razvoja (2015.-2020.); Nacionalni program za zaštitu od suša (2015-2020). Jačati i usklađivati saradnju između MPZŽS, oblast životne sredine, Instituta za javno zdravlje i Sektora za poljoprivredu kako bi se osiguralo da su **poljoprivredni aspekti** (treba konkretizovati sintagmu poljoprivredni aspekti) **takođe uzeti u obzir u nacionalnom programu za zaštitu životne sredine i nacionalnom planu hitne zdravstvene zaštite, kao i u programu za prilagođavanje na izmenjene klimatske uslove** (Ministarstvo zdravlja, RHMZ, institut „Dr Milan Jovanović Batut“, MPZŽS)“.

Komponenta 4: Sistem ranog upozoravanja i spremnosti; Poseban cilj 4: *Republika Srbija pravovremeno i efikasno reaguje na elementarne nepogode i druge opasnosti*: – Pri definisanju alata za procenu potreba i reagovanje u toku vanredne situacije navedena je aktivnost izrade standardno-operativnih procedura reagovanja na svim nivoima vlasti, u skladu sa Planom zaštite i spasavanja i sa akcentom na ugroženu populaciju (najranjivije kategorije stanovništva, dece, mladih, žena, osoba sa invaliditetom i starijih osoba). **Nije posebno navedena romska populacija, a iskustva sa poplavama 2014. su pokazala da je romsku populaciju potrebno posebno zaštititi, s obzirom na uslove života u romskim naseljima.** „U većini opština prilikom reagovanja na rizik nije bilo koordinisane systemske akcije

za zaštitu najranjivijih grupa. Ovo je bio slučaj u Smederevskoj Palanci, Obrenovcu, Kragujevcu, Negotinu i Kladovu, a posebno se odnosi na ugrožene romske populacije čija su naselja bila na obodu poplavljenih zona." (Izveštaj o humanom razvoju, 2016).

Što se tiče uključenosti rodnog aspekta, komponenta 4 predviđa rodni balans učesnika prilikom obuka u skladu sa nacionalnim i lokalnim planom i programom za reagovanje u slučaju vanredne situacije (4.2.4). Dalje se navodi da je **rodni balans potreban kod pripadnika opštih jedinica civilne zaštite u jedinicama lokalne samouprave.**

Komponenta 5: Strategija finansiranja u slučaju rizika: Poseban cilj 5: *Uspostavljanje održivog sistema finansiranja upravljanja rizika od elementarnih nepogoda i ostalih opasnosti* – U ovom delu AP ne predviđa uključivanje rodne ravnopravnosti ili rodnog aspekta.

Komponenta 6: Efikasan oporavak Poseban cilj 6: *Nacionalni sistem za obnovu u Republici Srbiji je izgrađen i omogućava efikasan, prioritizovan i transparentan oporavak nakon elementarne nepogode.* Rodni balans je predviđen je za učesnike treninga za trenere na temu Procene potreba posle elementarne nepogode (PDNA), da bi se razvili nacionalni kapaciteti sa međunarodnom licencom (6.1.2.1). Za sprovođenje licencirane obuke za PDNA predstavnika institucija, JLS i OCD koji će procenjivati štetu – predviđen je rodni balans učesnika.

ZAKLJUČCI ANALIZE NACIONALNOG OKVIRA ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA

Međunarodni i nacionalni zakonodavni okvir za smanjenje rizika od katastrofa, načelno uzevši, sadrže pitanja rodne ravnopravnosti i uključivanje žena u smanjenje rizika od katastrofa. Nacionalni okvir usklađen je sa međunarodnim okvirom za smanjenje rizika od katastrofa iz Sendaja: u prvom planu su principi, planski dokumenti i mere i aktivnosti, za širok krug aktera sa nacionalnog i lokalnog nivoa, koje treba da doprinesu što uspešnijoj prevenciji, jačanju otpornosti pojedinaca i zajednice na posledice i podizanju nivoa spremnosti za reagovanje u slučaju nastupanja elementarnih nepogoda i drugih opasnosti. Osnovna načela Zakona o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama su: načelo prioriteta; načelo integrisanog delovanja i međusektorske saradnje; načelo primarne uloge lokalnih zajednica; načelo postupnosti pri upotrebi snaga i sredstava; načelo ravnopravnosti i zaštite ljudskih prava; načelo participativnosti i solidarnosti i načelo informisanja javnosti.

Akcionim planom za sprovođenje Nacionalnog programa upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda 2017 – 2020 nisu posebno predviđene aktivnosti informisanja građana i građanki o novim propisima i merama za smanjenje rizika od katastrofa, osim za aktivnost uspostavljanja Registra rizika u formi elektronske interaktivne mape za sve elementarne nepogode.

Rodno budžetiranje u smanjenju rizika od katastrofa nije posebno predviđeno navedenim dokumentima.

PREPORUKE ZA JAVNU UPRAVU:

1. Objavljivati javno dostupne izveštaje o realizaciji *Akcionog plana za sprovođenje Nacionalnog programa upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda 2017 – 2020*;

2. Posebno voditi računa o merama koje se preduzimaju za romska naselja, s obzirom na to da je zbog uslova života potrebno posebno zaštititi stanovništvo ovih naselja;

3. Za aktivnost 2.3.1.6 AP: izrada programa obuke za ženske NVO koje zagaravaju učešće žena i osetljivih grupa građana/ki u upravljanju i planiranju smanjenja rizika i bezbednosti žena i osetljivih grupa u kriznim situacijama – **Pozvati već iskusne ženske NVO (one koje su bile uključene u program „Jačanje otpornosti za odgovor na vanredne situacije“, UNDP-a – za detalje videti „Izveštaj o humanom razvoju“ strana 87, UNDP, 2016), i u partnerstvu sa ovim organizacijama izrađivati programe obuke, s obzirom na to da one već imaju određeni nivo ekspertize i iskustva, što ne treba biti zanemareno;**

4. **Pozivati i konsultovati ženske NVO koje već rade sa ženama iz lokalnih zajednica, zbog dostizanja rodnoeg balansa pripadnika opštih jedinica civilne zaštite u jedinicama lokalne samouprave;**

5. Izdvojiti finansijske resurse za aktivnosti uključivanja žena i udruženja građana/ki u smanjenje rizika od katastrofa;

6. Intenzivirati informisanje građana i građanki putem društvenih mreža o novim merama, propisima i mogućnostima koje građani/ke imaju a koje se navode u Akcionom planu (a posebno za: onlajn sistem prijave štete na nivou JLS, zatim za Registar rizika u formi elektronske interaktivne mape za sve elementarne nepogode koji će sadržati podatke od javnog interesa);

7. Voditi računa o poljoprivrednim aspektima i izmenjenim klimatskim uslovima, kao što je navedeno u fusnoti na strani 34, Akcionog plana, za komponentu 3: **osigurati da su informacije o riziku od prirodnih nepogoda uzete u obzir**

pri definisanju i sprovođenju nacionalnih poljoprivrednih politika, strategija i akcionih planova;

8. Iz finansijskih izvora sa nacionalnog nivoa, planirati adekvatne budžete namenjene lokalnim samoupravama za smanjenje rizika od elementarnih nepogoda (kao dopunske budžetima koje prema zakonu treba da izdvaja lokalna samouprava), s obzirom na problem finansiranja na lokalnom nivou.
-

LOKALNE POLITIKE ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA I RODNA RAVNOPRAVNOST

Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama (2018) predvideo je veću odgovornost za lokalne samouprave: JLS imaju primarnu ulogu u upravljanju rizikom od katastrofa na svojoj teritoriji (član 5). Načelo postupnosti pri upotrebi snaga i sredstava znači da se u zaštiti i spasavanju prvo koriste snage i sredstva sa teritorije jedinice lokalne samouprave, a kada te snage nisu dovoljne, uključuju se druge snage i sredstva sa teritorije Republike Srbije (član 6).

Lokalna samouprava je na svojoj teritoriji nadležna za izradu procene rizika, plan smanjenja rizika od katastrofa i plan zaštite i spasavanja - koji se donose na tri godine, a koje odobrava Ministarstvo unutrašnjih poslova. I drugi subjekti, kao što su privredna društva, zdravstvene ustanove, predškolske i školske ustanove, fakulteti i ustanove socijalne zaštite u kojima borave korisnici, dužni su da izrade procenu rizika od katastrofa.

Izradu procene rizika, plan smanjenja rizika od katastrofa i plan zaštite i spasavanja prema zakonu treba da izrađuju privredna društva koja imaju ovlašćenje za izradu procene rizika od katastrofa i plana zaštite i spasavanja (najmanje tri lica u stalnom radnom odnosu sa licencom za izradu ovih dokumenata). Lokalna samouprava može da izrađuje ove planove samostalno, ukoliko ima makar jedno stalno zaposleno lice koje poseduje licencu.

Metodologiju, način izrade i sadržaj procene rizika od katastrofa i plana zaštite i spasavanja propisuje ministar nadležan za unutrašnje poslove.¹ Planom smanjenja rizika od katastrofa utvrđuju se konkretne preventivne, organizacione, tehničke, finansijske, normativne, nadzorne, edukativne i druge mere i aktivnosti koje su nadležni državni organi i drugi subjekti, na osnovu procene pojedinih rizika, dužni da preduzmu u budućem periodu u cilju smanjenja rizika od katastrofa i ublažavanja njihovih posledica. Sadržaj i način izrade plana smanjenja rizika od katastrofa propisuje Vlada (član 16 Zakona o smanjenju rizika od katastrofa).

Celokupan proces izrade Procene ugroženosti podrazumeva uvodne radnje kojima se donosi odluka oko učesnika, načina izrade i određivanja opasnosti za koje će se raditi procena, praćenje stanja na terenu i vršenje određenih izmena odnosno ažuriranja Procene nakon njenog donošenja. Metodologija Procene ugroženosti obuhvata procenu rizika, monitoring rizika, utvrđivanje rizika, analizu i evaluaciju, kao i postupak vezan za rizike (tretman rizika).

Udruženje „Fenomena“ je, uz podršku UNDP 2015. g, započelo, i u 2018. g, uz podršku Misije OEBS-a, nastavilo sprovođenje serijala radionica „Učešće žena u smanjenju rizika od katastrofa – prevencija i planiranje“, koje su namenjene ženama iz lokalnih zajednica i kolektiva. Saradnja sa Odeljenjem za poslove civilne zaštite Grada Kraljeva je uspostavljena 2015. godine na inicijativu udruženja „Fenomena“. U Izveštaju o humanom razvoju navodi se: „Mada su uloge organizacija civilnog društva, humanitarnih organizacija i istraživačkih institucija, medija i privatnog sektora u aktivnostima prevencije i suzbijanja posledica katastrofa isplanirane u okviru politika za smanjenje rizika od katastrofa i zakonodavnim okvirima, evidentno je da saradnja sa takvim ne-državnim akterima u prevenciji rizika izostaje. Samo je nekoliko organizacija, kao što su mreža „Arhus centar“ sa sedištem u Novom Sadu i udruženje „Fenomena“ u Kraljevu, bilo uključeno u saradnju sa sistemom za smanjenje rizika od katastrofa na lokalnom nivou na razvoju i primeni mera za prevenciju rizika (Izveštaj o humanom razvoju, 2016).“

¹ U ovoj analizi smo se osvrnule na Metodologiju za izradu procene ugroženosti od elementarnih nepogoda i drugih nesreća i planova zaštite i spasavanja iz 2017. g. Prema informacijama do kojih smo došle tokom prikupljanja podataka, metodologija za izradu planova za smanjenje rizika od katastrofa za lokalne uprave tek treba da bude objavljena.

Radionice imaju za cilj da podstaknu žene da iznesu najveće probleme i rizike od elementarnih nepogoda i drugih opasnosti u lokalnim zajednicama. Na osnovu OXFAM metodologije za participativnu procenu rizika, voditeljice radionica facilitiraju proces rangiranja rizika i određivanja ranjivosti i kapaciteta na nivou zajednice i prikupljaju predloge za izradu planova za prevenciju i reagovanje. Od građanki se na taj način dobija veoma jasna slika kakvi rizici i opasnosti prete njihovim lokalnim zajednicama, a na osnovu iskustava sa radionica jasno je da građanke i građani, uopšteno uzevši, vrlo dobro umeju da sagledaju rizike, ranjivosti i kapacitete za smanjenje ovih rizika. A upravo je sagledavanje lokalnih kapaciteta i ranjivosti ključan deo izgradnje otpornosti zajednica. **Uključivanjem u proces izrade procene rizika, građani i građanke se motivišu za preuzimanje aktivne uloge u prevenciji i reagovanju u slučaju elementarnih nepogoda i drugih opasnosti.**

Međutim, lokalne uprave rade Procenu ugroženosti od elementarnih nepogoda i drugih nesreća prema metodologiji koja ne uključuje nužno konsultacije sa građanima. U metodologiji se navodi sledeće: "Komunikacija i konsultacija je kontinuirani i interaktivni proces koji nosilac izrade Procene sprovodi da bi obezbedio i podelio dobijene informacije i uključio u dijalog **zainteresovane strane** u vezi sa upravljanjem rizikom. Pre početka procesa izrade Procene, organ koji je zadužen da bude nosilac izrade ovog dokumenta vrši okupljanje i informisanje svih subjekata koji treba da učestvuju u izradi ovog dokumenta. U tom procesu se identifikuju učesnici, određuju zadaci i vrši preliminarna identifikacija opasnosti koje mogu ugroziti teritoriju za koju se radi Procena. (Metodologija za izradu procene ugroženosti od elementarnih nepogoda i drugih nesreća, 2017)"

Dakle, prvi korak Procene ugroženosti na nivou lokalne samouprave podrazumeva **identifikaciju učesnika koji treba da učestvuju u izradi Procene** i tom prilikom svaki učesnik daje svoje stručno mišljenje o načinu izrade Procene i o svojoj ulozi u tom procesu, a kao učesnici navedeni su: organi, stručne službe, privredna društva, naučne i obrazovne ustanove i **pojedinci**. Naše tumačenje je da se pod **pojedincima** mogu podrazumevati upravo, recimo, predstavnici/e udruženja građana/ki koji se u svojim aktivnostima bave uključivanjem žena u smanjenje rizika od katastrofa ili predstavnici/e Saveta mesnih zajednica ili drugih udruženja, koji beleže učestalost javljanja opasnosti na mikro nivoima, tj. na području teritorije svoje mesne zajednice. Ukoliko lokalne samouprave nemaju dovoljno kapaciteta

da organizuju sastanke sa građanima na nivou mesnih zajednica, niti da podstiču građane da se uključe u proces procene rizika, **mogu uključiti pojedine predstavnike i predstavnice građana koji imaju podatke od značaja**. S obzirom na to da je Procena dokument koji zahteva stalno dograđivanje i ažuriranje, potrebno je ostaviti i mogućnost da građani i građanke prijavljuju rizike, kao što je to učinilo Odeljenje za poslove civilne zaštite grada Kraljeva na svom internet sajtu (<http://civilnazastitakraljevo.rs>).

LOKALNE POLITIKE ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA I UKLJUČIVANJE ŽENA U KRALJEVU, POŽEGI I UŽICU

Tokom projekta "Povećanje stručnosti i učešća žena iz jugozapadne Srbije u smanjenju rizika od katastrofa" 2018/2019. udruženje „Fenomena“ je organizovalo radionice sa ženama iz **Kraljeva, Požege i Užica**. Projekat je planiran pre usvajanja Zakona o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama i počeo je u septembru 2018, a novi zakon je usvojen novembra 2018. što se, u nekoj meri, odrazilo i na sprovođenje projekta.

Sve tri lokalne uprave (Kraljevo, Užice, Požega) imaju funkcionalne Štabove za vanredne situacije koji se na njihovoj teritoriji bave upravljanjem vanrednim situacijama i imaju operativne planove odbrana od poplava. U Užicu postoji Plan odbrane od snežnih padavina. U Kraljevu je završen nacrt Procene ugroženosti od elementarnih nepogoda i drugih opasnosti, a u Požegi i Užicu je dokument koji sadrži procenu ugroženosti u fazi izrade.

Kao što je već izneto, prema novom zakonu lokalne uprave su u obavezi da usvoje akt o organizaciji i funkcionisanju civilne zaštite na teritoriji JLS na predlog nadležnog štaba i da obezbede njegovo sprovođenje, kao i već pomenutu procenu ugroženosti, plan za zaštitu i spasavanje i plan za smanjenje rizika od katastrofa. S obzirom na to da je novi zakon stupio na snagu pre nekoliko meseci, a da uputstvo za metodologiju za plan za smanjenje rizika od katastrofa nije doneto, kao i činjenicu da za procenu ugroženosti lokalne uprave koje nemaju zaposlenog sa licencom treba da raspišu tender za izbor firme tj. privrednog društva koje ima

licencu za izradu procene ugroženosti, lokalne uprave se trenutno nalaze u “pravnom vakuumu”. U **Užici i Požegi** su određeni službenici imenovani kao **savetnici na poslovima zaštite od elementarnih nepogoda** koji učestvuju u radu Štaba za vanredne situacije, a pored njih, prilikom vanrednih situacija, uključeni su i timovi oformljeni za funkcionisanje rada štaba. U **Kraljevu** postoji **Odeljenje za poslove civilne zaštite** koje se bavi smanjenjem rizika od katastrofa i koje predstavlja **primer dobre prakse**.

Odeljenje za poslove civilne zaštite grada Kraljeva funkcioniše već dugi niz godina u okviru gradske uprave grada Kraljeva, a od 2016. je sistematizovano kao odeljenje koje se bavi najbitnijim aspektima smanjenja rizika od katastrofa: delatnostima izrade planova vezanih za smanjenje rizika od katastrofa i upravljanje vanrednim situacijama, poslovima vezanim za funkcionisanje Štaba za vanredne situacije, zatim formiranje, obuku i opremanje jedinica civilne zaštite opšte namene, obuka i opremanje poverenika civilne zaštite, obezbeđenje sredstava za uzbunjivanje, otklanjanje posledica elementarnih nepogoda i dr. Odeljenje je sprovodilo niz aktivnosti za povećanje svesti mladih o ozbiljnostima elementarnih nepogoda; saraduje sa partnerima iz nevladinog i ne-državnog sektora i doprinosi povećanju žena u civilnoj zaštiti; iniciralo je međuopštinsku saradnju 16 lokalnih uprava u slivu Zapadne Morave uz podršku UNDP, SKGO i Kancelarije za upravljanje javnim ulaganjima. Cilj inicijative saradnje opština u slivu Zapadne Morave je: zajednički rad na stvaranju otpornije zajednice i zajedničko delovanje u cilju smanjenja rizika, kao i odgovora i brzog oporavka posle elementarnih nepogoda i drugih nesreća.

Pregled održanih radionica na temu: “Učešće žena u smanjenju rizika od katastrofa – prevencija i planiranje”: iskustva i predlozi žena iz lokalnih zajednica u Kraljevu, Požegi i Užicu

Program radionica koji je izradilo udruženje “Fenomena” sastoji se od 6 sesija:

- › Katastrofe: prirodne i ljudski uzrokovane,
- › Izloženost žena riziku od katastrofa i posledice po žene,
- › Konkretno potrebe u mesnoj zajednici za sprečavanje ozbiljnih posledica katastrofa,
- › Rangiranje rizika i planiranje reagovanja zajednice,
- › Asertivnost,
- › Vežba civilne zaštite koja se izvodi na kraju programa u saradnji sa Odeljenjem za poslove civilne zaštite grada Kraljeva, DVD „Vitkovac – Milakovac – Pečenog“ i Crvenim krstom.

Održano je ukupno 25 radionica sa 5 grupa žena u Kraljevu, Požegi i Užicu. Ukupno je učestvovala 81 žena. Početna očekivanja koje su učesnice navele vezano za pohađanje programa radionica uglavnom se svode na: pravovremeno prepoznavanje situacije opasnosti, informacije kome se obratiti za pomoć, kako se ponašati u situacijama opasnosti, kako prevladati početno osećanje straha i kako biti spremnija i brže reagovati, na koji način pomoći itd.

Učesnice su prenele lična iskustva vezana za elementarne nepogode, šta ih je najviše pogodilo, kako su se osećale i kako su reagovala. Navele su nepogode koje su ih u njihovim lokalnim zajednicama najviše pogodile: zemljotres, poplava, požar, rat, bombardovanje, visoke temperature, suša. Poplave su ostavile brojne posledice, ali je i zemljotres bio vrlo upečatljiv kao elementarna nepogoda. Kod žena su se javljala osećanja straha, tuge, očaja, bespomoćnosti, briga za bližnje, neizvesnost, nepoverenje, depresija ali i pozitivna osećanja: nada, saznanje da su svi živi, solidarnost, zajedništvo i prijateljstvo. Pomoć je došla od *Crvenog krsta*, komšija, preko samoorganizovanja, od volontera i od solidarnih sugrađana.

Sledeća pitanja su postavljena radi razvijanja diskusije na temu procene rizika:

- › Šta vidite kao opasnost u svom okruženju?
- › Koja elementarna nepogoda / vanredna situacija bi bila moguća u vašem okruženju?
- › Da li biste tražili pomoć i od koga: za novac, za sklonište, za hranu?
- › Od koga biste tražili informacije? Kome biste se javili? Od koga saznajete novosti?
- › Gde se osećate bezbedno?
- › Da li imate paket za prvu pomoć? Da li znate šta biste u njega stavili?

Na osnovu facilitirane diskusije, **učesnice tokom radionica rangiraju najveća tri rizika, zatim rade na proceni najviše rangiranog rizika, i daju predloge za plan reagovanja zajednice koji se sastoji od tri segmenta:**

- PRIPREMA: da se ojača i pripremi sve ono što je pomoglo ljudima, da se osmisli kako će se odnositi prema ranjivostima tokom elementarne nepogode / u samoj vanrednoj situaciji.
- PREVENCIJA: da se dugoročno radi na otklanjanju ranjivosti i nedostataka;
- ZAGOVARANJE: da li i šta treba tražiti sa lokalnog ili nacionalnog nivoa, u smislu opreme, obuka, informacija, nadležnosti.

U nastavku dajemo sumirane tabele po mesnim zajednicama, odnosno gradovima.

Rangiranje rizika u MZ Kamenica, Kraljevo			
Pitanje	rizik 1	rizik 2	rizik 3
Vrsta rizika	poplava	požar	zemljotres
Koji rizik je najozbiljniji	****	***	***
Istorija –kada se desilo	Posle svake veće kiše.	Bar dva puta godišnje.	2010.
Kog je obima	Izlivanje iz korita, rušenje mostova.	Jačeg intenziteta.	Jak 5.0 po Rihterovoj skali ili 4.0, kako smo informisani kasnije iz medija.
Lokacija	Selo Kamenica i put ka Brezni.	Potez ka Stolovima i Goču.	Kamenica sa zaseocima.
Da li je bilo upozorenja	Ne	Ne	Ne

Po tabeli rangiranja rizika, poplave su najveći rizik, ali je i zemljotres ostavio veliki trag. Najslabijeg intenziteta su snežni nanosi, ali je postojala potencijalna opasnost da se otapanjem stvori poplava i da nastanu odroni i klizišta.

U tabeli za procenu rizika od poplave u MZ Kamenica dobijeni su sledeći podaci:

Kategorija	Uticaj	Ranjivost	Kapacitet-otpornost
Individualno / Žene	Strah od gubitka svega materijalnog i ljudskog, povišen pritisak, više posla, uznemirenost, potreba za lekovima za smirenje, briga, depresija.	Osetljivost, strah, tuga, briga, bespomoćnost, snalažljivost, briga za druge, neinformisanost.	Snalažljivost, briga jednih za druge, bliskost, povezanost, podrška, hrabrost, staloženost.
Individualno / Muškarci	Manje panični, nervoza, alkohol, kafana, pomoć u fizičkoj snazi drugim ugroženim licima.	Prave se hrabri.	Obučeni u vojsci, policiji, vatrogasnim vežbama, fizički jači, među njima ima više onih koji umeju da plivaju, voze kola, kamione, traktore.
Socijalno	Razdvojenost porodica.	Nema dogovora, ni lica koje će da preuzmu ulogu „vođe“ za plan spasavanja, neorganizovanost, nesnalažljivost.	Komšijski i rodbinski odnosi, saradnja, solidarnost dok traje opasnost.
Infrastruktura	Razoren put od vode, izlivanje reka, poplavljeni usevi.	Nema ojačanja, bedema, nema pomoći od lokalne uprave, teško se dolazi do dogovora.	Saradnja Putevi Novi Pazar
Ekonomija	Rizik od plavljenja bašte i useva, zaraze vezane za stočni fond, kašnjenje na posao.	Kuće i okućnice u blizini reke oštećene.	/
Životna sredina	Poplavljeni usevi, blato na njivama, osiromašenje zemljišta, naneto kamenje.	Nema pomoći u finansijskom smislu.	/

Rangiranje rizika u MZ Ribnica, Kraljevo, 1. grupa

Pitanje	<i>rizik 1</i>	<i>rizik 2</i>	<i>rizik 3</i>
Vrsta rizika	Poplava	Zemljotres	Požar
Koji rizik je najozbiljniji	*****	***	**
Istorija –kada se desilo	Posle svake veće kiše.	2010.	Povremeno
Kog je obima	Skoro svake godine. Visina vode je bila oko 1,40m u poslednjoj, najvećoj poplavi.	Retko se događa, Jačine 5,6 ili 4,0 po Rihterovoj skali.	Zapaljena kuća, a desilo se 2 puta eksplozivne boca iz fabrike „Tehnogas“.
Lokacija	Predeo oko kafane “Idila” u Ribnici i oko podnaselja Nikolajevići.	Šljunkoviti predeli oko reke u većem riziku u odnosu na ostale delove naselja.	
Da li je bilo upozorenja	Ne	Ne	Ne

Za rizik POPLAVA, u tabeli ranjivosti i kapaciteta dobile smo sledeće podatke od 1. grupe MZ Ribnica:

Kategorija	UTICAJ	RANJIVOST	KAPACITET-otpornost
Individualno Žene	Strah od epidemija, strah za higijenu, bespomoćnost, depresija, psihička nestabilnost. Mnogo posla.	Neinformisanost, fizička nespornost, nedostatak obuke i nedostatak tehnike.	Snalažljivost, Upornost Solidarnost Bolja organizacija
Individualno Muškarci	Alkohol, gubljenje vremena, neodlučnost, nespornost.	Nedostatak informacija, čekaju da neko drugi reaguje.	Fizička snaga, obuke u vojsci, vozači.
Socijalno	Razdvojenost porodica, škole nisu radile, izolovanost od ostalih.	Delimični dogovori, podeljenost, neorganizovanost, nedostatak obuke.	Solidarnost, sloga dok traje nepogoda.
Infrastruktura	Poplavljeni putevi, poplavljeni platenici i bašte, poplavljene kuće, mašine.	Kuće blizu reke, nema bedema nerasčišćeni odvodni kanali.	Bedem.
Ekonomija	Poplavljeni i uništeni usevi, bela tehnika prihodi smanjeni,	Nema bedema.	Preventivne vežbe.
Životna sredina	Izlila se kanalizacija.	Nema bedema, zapašeni kanali, urušavanje	Održavanje vodonih i kanizacionih mreža

U 1. grupi žena iz kolektiva OŠ “Vuk Karadžić” u MZ Ribnica, tokom razgovara o rodnom aspektu vanrednih situacija i izloženosti žena riziku od katastrofa i posledica katastrofa po žene, došlo se do zaključka da su žene i muškarci različito reagovali. Učesnice su navele da su žene bile organizovanije, trezvenije, ravnopravne u fizičkim poslovima sa muškarcima, spremnije da zatraže pomoć, razumnije i ozbiljnije. S druge strane, žene su teže psihički podnele poplavu, ali su bile hrabre pred decom, imale veću samokontrolu. Na teret žene pala su sva čišćenja i sređivanja domaćinstva posle poplava. Muškarci su se rizično ponašali, nisu bili

spremni za sređivanje i čišćenje kuće već samo za teže fizičke poslove. Prvi su pritekli u pomoć *Crveni krst* i *Gradski štab za vanredne situacije*.

Rangiranje rizika u MZ Ribnica, Kraljevo, 2. grupa			
Pitanje	<i>rizik 1</i>	<i>rizik 2</i>	<i>rizik 3</i>
<i>Vrsta rizika</i>	Poplava	Zemljotres	Bombardovanje
<i>Koji rizik je najozbiljniji</i>	*****	***	**
<i>Istorija –kada se desilo</i>	Kontinuirano, posle svake veće kiše.	2010.	Jednom 1999.
<i>Kog je obima</i>	Visina vode je bila oko 1,40m u poslednjoj, najvećoj poplavi.	Retko se događa, jačine 5,6.	Velikog.
<i>Lokacija</i>	Predeo oko kafane "Idila" u Ribnici i u Jovcu.	Sirča, Jarčujak.	Beranovac, oko kasarne i vojnih objekata.
<i>Da li je bilo upozorenja</i>	Ne	Ne	Ne

**U tabeli za procenu rizika od poplave dobijeni su sledeći podaci
od učesnica 2. grupe, OŠ "Vuk Karadžić", MZ Ribnica:**

Kategorija	UTICAJ	RANJIVOST	KAPACITET- otpornost
Individualno Žene	Strah za higijenu, bespomoćnost, depresija, čišćenje. Mnogo posla, pomažu u zbrinjavanju, nemoć ali bez panike, trezvenost, brinule su za decu, doživele veliki stres i strah.	Neinformisanost, fizički slabije, emotivnost (plaču), svađaju se.	Organizovanije, snalažljivost, brinu o svemu, trezvenost, empatija, solidarnost, brižnost.
Individualno Muškarci	Neodlučnost, zaštitnici kuće, važni, histerisali, unosili paniku, nisu se dobro snalazili u novonastaloj situaciji, a neki su aktivno bili uključeni, pomagali drugima, brinuli o porodici.	Paničari, neorganizovani, nervozni, nasilni, pod uticajem alkohola, nedostatak informacija.	Fizički jaki, prošli obuke u vojsci, spretni.
Socijalno	Otvoreni prihvatni centar u školi; škole nisu radile.	MZ reaguje sa zakašnjenjem, neorganizovanost.	Solidarnost, zajedništvo.
Infrastruktura	Poplavljeni, zatvoreni, neprohodni putevi, poplavljene kuće, voda se ne sme koristiti za piće.	Neplanska gradnja, kuće blizu reke, neraščišćeni odvodni kanali, smeće pravi čepove.	Pouka
Ekonomija	Nenadoknadiva šteta, poplavljeni i uništeni usevi, prihodi smanjeni, ne odlaze na posao.	Usevi poplavljeni.	Popravke, dobra planiranja u budućnosti, potrebno je da se napravi bedem.
Životna sredina	Zagadjena voda, izlila se kanalizacija.	Uništeno zemljište, zatrovano.	Održavanje vodovodnih i kanalizacionih mreža.

U 2. grupi žena iz kolektiva OŠ “Vuk Karadžić”, učesnice navode da su tokom elementarnih nepogoda osećale: strah za sopstveni život i bezbednost porodice, strepnju, neizvesnost, brigu za decu i starije članove. Strah za decu i porodicu im je najteže pado. Pomoć je došla od porodice, prijatelja, komšiluka i preko samoorganizovanja. Primetna je bila veća povezanost među ljudima, saradnja. Najviše su nedostajale pravovremene i tačne informacije.

Učesnice su imale mnogo da kažu na temu izloženosti žena riziku od katastrofa i posledicama katastrofe po žene. Žene i muškarci različito su reagovali u nastaloj situaciji. Učesnice navode da su osetile nemoć ali bez panike, trezveno su se ponašale, brinule su za decu, doživele veliki stres i strah. Muškarci su različito reagovali, neki su histerisali, unosili paniku, nisu se dobro snalazili u novonastaloj situaciji, a neki su aktivno bili uključeni, pomagali drugima, brinuli o porodici. U vanrednim situacijama žene su izrazile mnogo više trezvenosti, empatije, solidarnosti, brižnosti i odgovornosti od muškaraca.

PREDLOZI žena iz MZ Ribnica i Kamenica u Kraljevu za plan reagovanja zajednice su sledeći:

Što se tiče **pripreme reagovanja zajednice** neophodno je sledeće:

- › sistem upozoravanja, planovi evakuacije, obuka volontera, skadište humanitarne pomoći.

Što se **prevencije** tiče neophodno je:

- › redovno održavanje i čišćenje kanala, izgradnja čvršćih kuća, izmeštanje useva i izgradnja nasipa.

Učesnice smatraju da je **zagovaranje** ka lokalnoj upravi potrebno najviše za:

- › kupovinu opreme i čamaca, formiranje jedinica civilne zaštite, izgradnje novih sistema za obaveštavanje, održavanje vodotokova, popravljjanje puteva, prostor za skladištenje zaliha i evakuaciju stanovništva.

Pored toga, navode da je veoma važno: obuka neplivačica, podela poslova u vanrednim prilikama – prevoz ljudi i stoke, nabavka čizama i ambulantnog materijala.

Rangiranje rizika u Požegi ²			
Pitanja	rizik 1	rizik 2	rizik 3
Vrsta rizika	Poplava	Grad	Suša
Koji rizik je najozbiljniji	*****	***	**
Istorija –kada se desilo	2014, 2016 i 2017. god.	2017. i 2018.god.	2016, 2017 i 2018. god.
Kog je obima	Skoro svake godine; visina vode je bila oko 4,00m u poslednjoj, najvećoj poplavi.	Veličine zrelog oraha i veći.	Dva meseca neprekidno u letnjem period.
Lokacija	Pilatovići, Vranjani, Požega, Gugalj i Gorobilje	Pilatovići, Milićevo Selo, Gorobilje, Prijanovići, Gugalj	Rasna, Vranjani, Visibaba, Gorobilje, Pilatovići i Lopaš
Da li je bilo upozorenja	Da	Ne	Ne

- 2 Radionice u Požegi i Užicu vodile su facilitatorke iz Ženskog centra Užice, partnerske organizacije udruženja Fenomena na projektu. Na taj način, osnaženi su kapaciteti regiona jugozapadne Srbije u okviru Mreže „Žene protiv nasilja“ za uključivanje žena u smanjenje rizika od katastrofa.

Za rizik POPLAVA, u tabeli ranjivosti i kapaciteta dobile smo sledeće podatke od učesnica iz Požege:

Kategorija	UTICAJ	RANJIVOST	KAPACITET-otpornost
Individu- alno Žene	Panika, strah od epide- mija, nemoć, depresija i beznađe.	Neinformisanost, manja fizička spre- mnost, veća briga o deci, starijima i bole- snim osobama i manja obučenost.	Spremnost, odluč- nost, hrabrost, tole- rantnost, kreativ- nost, solidarnost i posvećenost.
Indivi- dualno Muškarci	Nezainteresova- nost, gubljenje vre- mena, nespremnost, demotivisanost.	Manjak emotiv- nosti, površnost, demotivisanost.	Fizička snaga, raci- onalnost, hrabrost, organizovanost i obučenost
Socijalno	Materijalni gubici, ugro- ženost zdravlja, sma- njena sigurnost, ugro- žena egzistencija.	Siromaštvo, nezapo- slenost, porodični problem.	Materijalna obez- bedjenost, zaposle- nost, funkcionalne porodice, prihvatanje različitosti.
Infrastruk- tura	Oštećeni putevi, vodo- odne mreže, mostovi, elektromreže, teleko- munikacione mreže, zdravstvene i obra- zovne ustanove.	Nekvalitetna gradnja, neodržavanje obje- kata, puteva i infra- strukture, smanjene materijalne moguć- nosti za ulaganje.	Investiciona ulaga- nja LS u infrastruk- turu, poštovanje gene- ralnog urbanističkog plana u svim MZb
Ekonomija	Poplavljeni i uništeni usevi, oprema za poljo- privredu, razna proi- zvodna oprema, ugro- žene životinje, nezapo- slenost radne snage.	Neobezbedjena rečna korita zaštit- nim bedemima, neo- državanje vodoto- kova, neplanska seča šuma.	Primena pravilnog regionalnog razvojnog plana, povećana zapo- slenost, produktivnost i bolji životni standard svih građana.
Životna sredina	Zagadjenje vode, zemlje i vazduha, poljo- privrednih proizvoda, razne zaraze i bolesti ljudi i životinja.	Nema zaštitnih bedema, zapušeni kanali, neuradjene obale, totalno ili tre- nutno rušenje brane jezera Vrutci, deli- mično sanirane posle- dice prethodne ele- mentarne nepogode.	Održavanje vodo- vodnih i kanalizaci- onih mreža, uredje- nje vodotokova, ade- kvatno selektovanje i odlaganje svih vrsta otpada.

Ilustracija iskustava žena sa elementarnim i drugim nepogodama iz mesnih zajednica iz Užica i Zlatiborskog okruga:

Vrsta nepogode	Broj pogođenih osoba	Osećanja	Ko je pomagao	Čija reakcija je izostala
Požar / lično iskustvo	7	Strah za život i gubitak imovine nesnalažljivost, povređivanje bespomoćnost i pitanje zašto neko podmeće požar.	Pomagale su komšije, ali nije bilo spasa. Vatrogasci. Poslodavci,	Vatrogasna služba. Mediji više plaše nego što pomažu. EPS koji je bio odgovoran za elektroinstalaciju nije preuzeo odgovornost pa je došlo do spora. Nije bilo pomoći od strane institucija.
Poplava	3	Uplašena za druge, briga za porodicu bespomoćnost solidarnost, zajedništvo i prijateljstvo.	Mediji. Komšije. Štab za VS. Uspešno su sanirane posledice i urađena preventiva – pomoć LS.	
Vetar	2	Strah za bezbednost.	Sami sve sanirali. Reagovali hitno i to je dovelo do povreda člana porodice.	
Zemljotres	2	Panika, stam-pedo, skakanje sa terase nisam znala koga da zovem.	Pomoć države u saniranju posledica.	
Hiperinflacija	1	Bes, sputanost da normalno živim.		
Bombardovanje	3	Strah, bespomoćnost, strah za decu.	Komšije, Štab za VS. I	
Odron – klizište	1	Strah za porodicu – za druge.		Zvali policiju – oni su rekli da nisu nadležni.

Što se tiče rodnog aspekta, u razgovoru sa ženama iz Zlatiborskog okruga se najviše isticalo da su žene snalažljivije i organizovanje u tim situacijama. Pored toga su istakle da su i psihički jače i da vrlo često psihički bodre muškarce. Muškarci obavljaju poslove koji su teži i za koje su potrebna neka specifična znanja u rukovanju mašinama i sl. Oni su fizički snažniji, ali su poslovi koje oni obavljaju kratkotrajniji, a žene rade dugotrajnije poslove - čiste, brinu o članovima porodice koji su nemoćni, spremaju hranu i sl. Navele su da bi bilo jako važno da se formiraju timovi u MZ koji su sastavljeni i od muškaraca i od žena. – tj rodno izbalansirani.

Pitanje	rizik 1	rizik 2	rizik 3	rizik 4	rizik 5
<i>Vrsta rizika</i>	Poplava	Požar	Vetar	Neizgrađena kanalizaci-ona mreža	Neuređenost prostora za parkiranje
<i>Koji rizik je najozbiljniji</i>	*****	***	**	*	*
<i>Istorija – kada se desilo</i>	Bujični potoci, posle kiše. Opasnost od pucanja brane Vrutci. Neodržavanje kanala pored reka i potoka izvedena kanalizacija u potoke i reke	Sušne godine, nepokošene livade, strujni udari i gromovi.	Povre- meno.	Stalni pro- blem – mogućnost epidemije.	Stalni pro- blem u užem grads- kom jez- gru. Previše automo- bila koji su slučaju evakua- cije mogu da izazovu haos.
<i>Gde se osećate bezbedno</i>	U brdima , kod stare kuće - 4 osobe.	Kod prijatelja i komšija , kod dece – 6 osoba.	Kusturica pomaže uvek kada se obratimo.	MZ.	Vatrogasci.

<i>Da li imate prvu pomoć u kući</i>	Imaju u autu i znaju šta ima unutra – 4 osobe.	Imaju protivpožarni aparat – 3 osobe zbog prodavnice, galerije i zbog zakona o stanova-nju u zgradi.	Većina ima neophodne lekove, mast i rakiju.
--------------------------------------	--	--	---

Nakon navođenja i rangiranja rizika, evidentno je nijedna žena nije prepoznala problem pijaće vode i zagađenja vazduha iako je vanredna situacija u gradu Užice bila proglašena upravo iz tog razloga, a u toku održavanja radionica bila je zabranjena upotreba vode za piće i spremanje hrane. Žene su to prokomentarisale na sledeći način: “Toliko dugo smo u toj situaciji da nam je to postalo gotovo normalno, naučile smo da se snalazimo i reagujemo u toj situaciji”. Žene iz seoskih

MZ su rekle da one direktno nisu pogođene tim problemima jer piju vodu iz drugih izvora i žive van grada, pa misle da je tu vazduh čistiji. Žene su bile iznenađene činjenicom da svaka MZ zajednica treba da ima svog poverenika i zamenika poverenika za civilnu zaštitu.

Za rizik poplava, žene iz Užica i Zlatiborskog okruga su dale sledeće informacije:			
Kategorija	UTICAJ	RANJIVOST	KAPACITET-otpornost
Individualno Žene	Gubitak života, bespomoćnost, strah od epidemija.	Neinformisanost, nemaju podršku zajednice da same reaguju.	Snalažljivost, solidarnost upornost.
Individualno Muškarci	Neodlučnost, alkohol, gubitak života.	Neinformisanost, rodni stereotipi o hrabrosti.	Fizička snaga, obučenost.
Socijalno	Razdvojenost porodica, pauze u obrazovanju, izolovanost od ostalih.	Nema dovoljno poznavanja situacije u svojoj zajednici, nema plana evakuacije.	Komšijska solidarnost, dobar rad u MZ različita udruženja na lokalnu obuku po MZ.
Infrastruktura	Štete na kućama i gubitak imovine, razrušeni putevi, poplavljena imanja, strah od iseljavanja.	Neodržavanje odvodnih kanala, kuće blizu reke.	Kuće na uzvišenjima koje ne mogu da budu zahvaćene poplavama i bolja opremljenost zgrada za slučaj poplave.
Ekonomija	Uništeni usevi, uništeno pokućstvo, smanjeni prihodi.	Zbog potreba navodnjavanja usevi se sade u blizini reka.	Izgradnja zaštitnih pojaseva od poplava, izmeštanje useva edukacija o savremenim načinima uzgajanja tradicionalnih kultura.
Životna sredina	Izlilivanje kanalizacije, erozija tla, pojava odrona.	Nema nasipa, zapušeni kanali urušavanje.	Održavanje vodovodnih i kanalizacionih mreža Izgradnja nasipa.

Kod poplava učesnice su istakle problem nemara ljudi, jer ne vode računa o čišćenju odvodnih kanala, a isto tako je navedeno da se u rečice bacaju gume i slične stvari koje u bujicama dovode do gomilanja otpadnog materijala i zapušavanja odvoda tako da voda teško otiče i izliva se.

ZAKLJUČCI ANALIZE LOKALNIH POLITIKA ZA SMANJENJE RIZIKA OD KATASTROFA

Zakonske obaveze lokalnih javnih uprava u procesu smanjenja rizika od katastrofa su veoma velike i brojne, a za ispunjavanje tih obaveza potrebno je obezbediti bolje institucionalne, tehničke i finansijske kapacitete. Prethodni Zakon o vanrednim situacijama se nije sprovodio na adekvatan način u ključnom delu finansiranja aktivnosti; pojedine lokalne uprave nisu planirale sredstva u budžetu, dok su druge predvidele finansiranje samo nekih aktivnosti (Pokrajinski ombudsman, 2015). I sa novim zakonom ponavlja se sličan scenario (član 29). Grad Kraljevo je planirao za 2019. godinu ukupno 1.403.000 RSD za smanjenje rizika od katastrofa, tj. civilnu zaštitu i upravljanje vanrednim situacijama, što je samo jedan procenat budžeta koji je realno potreban, prema proceni Odeljenja za poslove civilne zaštite.

Premda je članom 7. Zakona o smanjenju rizika od katastrofa omogućeno ravnopravno učešće žena u smanjenju rizika od katastrofa, a članom 34. istog Zakona predviđena uloga i **pravo OCD** da razmatra pitanja od značaja za smanjenje rizika od katastrofa i **da bude partner vlastima u kreiranju i realizaciji politike smanjenja rizika od katastrofa**, na osnovu zakona, Akcionog Plana Nacionalnog programa i Metodologije za izradu procene rizika, **nije najjasnije na koji način će udruženja građana/ki konkretno učestvovati u kreiranju politika na lokalnom nivou**. S tim u vezi, autorke analize dale su preporuke za načine uključivanja građana/ki i drugih zainteresovanih strana.

Decenije nepostojanja integralnog sistema zaštite i spasavanja (što je usledilo nakon raspada SFRJ početkom devedesetih u 20. veku) doprinele da nema

planskog i adekvatnog načina finansiranja sistema zaštite i spasavanja u Republici Srbiji, APV i lokalnim samoupravama (Pokrajinski obudsmann, 2015). **Treba insistirati da se prilikom planiranja budžeta za smanjenje rizika od katastrofa od početka vodi računa o rodnom budžetiranju na lokalnom nivou**, jer je to jedini pokazatelj spremnosti javne uprave da primeni principe međunarodnog i domaćeg zakonodavnog okvira na koje se obavezala. Bez rodnog budžetiranja i adekvatnog izdvajanja finansijskih resursa, ne možemo očekivati da „žensko i omladinsko liderstvo bude promovisano i da se unapredi organizovan volonterski rad građana (Okvir iz Sendaja, 2015).“

Na osnovu prakse iz različitih zemalja u razvoju iz celog sveta, aktivno učešće žena u poljoprivredi zbog obezbeđivanja sredstava za život podrazumeva da su one uključene u efikasno upravljanje životnom sredinom (OXFAM, 2011). Žene su često inicijatorke aktivnosti za smanjenje rizika od degradacije životne sredine, kao što je primetno i u protestima građanki i građana u Srbiji i regionu protiv izgradnje mini hidro elektrana. U situacijama u kojima su žene dobile pravovremene informacije o riziku od katastrofe i verovatnoći da će do nje doći, primećeno je da su pokazale veliku sposobnost da pokrenu zajednice da se pripreme za katastrofe i odgovore na njih (Oxfam, 2011), što treba da bude sagledano kao veliki potencijal i resurs koji značajno može da doprinese razvoju lokalnih zajednica.

S druge strane, funkcija mesnih zajednica je da služe kao višestruki resurs stanovništvu lokalne zajednice i česta je praksa lokalnih uprava da poverenike i zamenike poverenika civilne zaštite biraju iz redova saveta mesnih zajednica. Tom premisom su se autorke analize rukovodile prilikom planiranja projekta: saveti mesnih zajednica su bili sagledani kao važni akteri koji treba da budu uključeni u realizaciju projekta. Međutim, tokom organizovanja radionica sa ženama, organizatorke i učesnice su istakle da je usled nedostatka adekvatne komunikacije sa određenim savetima mesnih zajednica dovedeno u pitanje poverenje u funkciju mesnih zajednica, između ostalog i zbog mogućnosti da se društveni angažman žena tokom ovog projekta zloupotrebi u političke svrhe.

PREPORUKE ZA LOKALNE SAMOUPRAVE

1. Kao što je primetno u prikazanim tabelama za procenu rizika na osnovu izveštaja o održanim radionicama, za većinu elementarnih nepogoda koje su učesnice radionica doživele nije bilo upozorenja. U tom smislu, u svim lokalnim upravama treba znatno poboljšati sistem upozoravanja i uzbunjivanja u lokalnim zajednicama tako da svaka mesna zajednica ima delotvoran sistem uzbunjivanja;

2. Uključivati predstavnice i predstavnike udruženja građana/ki u izradu odnosno tokom ažuriranja dokumenata “Procena ugroženosti od elementarnih nepogoda i drugih nesreća” i “Plan zaštite i spasavanja”;

3. U planovima za zaštitu i spasavanje predvideti sprovođenje rodno osetljive obuke za građane i građanke na osnovu vodiča i dobre prakse mnogih organizacija iz čitavog sveta, u saradnji sa domaćim udruženjima koja se bave ovom temom;

4. Organizovati sastanke - po mesnim zajednicama - radi prikupljanja podataka od građana i građanki o opasnostima koje prete i radi informisanja o planovima lokalne uprave;

5. Uzeti u obzir predloge žena koje su učestovale na radionicama a koje smatraju da je **zagovaranje** ka lokalnoj upravi potrebno najviše za: izgradnju nasipa, izgradnje novih sistema za obaveštavanje, formiranje jedinica civilne zaštite, kupovinu opreme i čamaca, održavanje vodotokova, popravljjanje puteva, prostor za skladištenje zaliha i evakuaciju stanovništva;

6. Uzeti u obzir preporuke i predloge iznete u nezavisnim izveštajima o stanju sistema za smanjenje rizika od katastrofa i u skladu sa njima ažurirati planove i procene na lokalnom nivou;

7. Izdvajati adekvatne budžete za smanjenje rizika od elementarnih nepogoda na lokalnom nivou i obavezno izdvajati određen procenat za rodno budžetiranje u ovoj oblasti;

8. Depolitizovati izbore za savete mesnih zajednica, tako da pripadnost političkoj partiji ne bude faktor uticaja, i voditi računa o zastupljenosti žena tj. rodnom balansu pri izboru članica i članova saveta MZ;

9. Sprovoditi što više kampanja putem tradicionalnih štampanih sredstava i na društvenim mrežama - za podizanje svesti i uključivanje građana i građanki u aktivnosti smanjenja rizika od katastrofa;

10. Kampanje treba da se odnose na poželjna ponašanja građana i građanki u svim fazama smanjenja rizika od katastrofa: prevencija rizika, ublažavanje rizika, reagovanje na rizik, obnova i rekonstrukcija – i da uzimaju u obzir rodnu ravnopravnost tj. promovisanje jednakog učešća žena i muškaraca u svim fazama smanjenja rizika od katastrofa;

11. Podržati i sarađivati sa udruženjima koja rade sa ženama u oblasti smanjenja rizika od katastrofa;

12. Organizovati sastanke sa zainteresovanim stranama (građanima, udruženjima, mesnim zajednicama) radi povezivanja i planiranja zajedničkih aktivnosti, imajući u vidu rodni balans i zastupljenost žena.

ANALIZA ANKETE SA UČESNICAMA RADIONICA U MESNIM ZAJEDNICAMA U RAŠKOM I ZLATIBORSKOM OKRUGU

UVOD

U okviru projekta “Povećanje stručnosti i učešća žena iz jugozapadne Srbije u smanjenju rizika od katastrofa (DRR)” održan je serijal radionica sa ženama iz mesnih zajednica u Raškom i Zlatiborskom okrugu. Ukupno je održano 25 radionica na kojima je učestvovalo 81 žena iz više mesnih zajednica u Raškom i Zlatiborskom okrugu, i iz jednog radnog kolektiva. Ukupno je bilo 5 grupa, a 65 učesnica je odgovorilo na pitanja iz upitnika.

U analizama koje su prethodile definisanju projekta, utvrđeno je odsustvo žena u reformi sektora bezbednosti na lokalnom nivou. Budući da je cilj projekta bio da se poveća učešće civilnog društva iz jugozapadne Srbije u procesima reforme sektora bezbednosti u Srbiji, kroz uvođenje rodne perspektive kao sastavnog dela koncepta ljudske bezbednosti, radionice su održane samo sa ženama. Anketa je koncipirana tako da pokuša da obezbedi nove informacije i uvide u spremnost žena da uzmu učešće u navedenoj reformi, a posebno u smislu smanjenja rizika od katastrofa (DRR – u nastavku analize biće naizmenično korišćena engleska skraćenica kao i pun naziv na srpskom jeziku).

Osim demografskih podataka, anketa je podeljena u tri celine:

1. Upoznatost sa zakonima i javnim politikama Republike Srbije koji se tiču smanjenja rizika od katastrofa.

2. Iskustvo žena sa elementarnim nepogodama i katastrofama izazvanim od strane čoveka.

3. Spremnost žena na reagovanje i doprinos smanjenju rizika od katastrofa.

Analiza je u nastavku podeljena u navedene tri celine. Cilj analize je da obezbedi informacije korisne za definisanje preporuka za unapređenje u oblasti smanjenja rizika od katastrofa, a posebno u smislu većeg i adekvatnog učešća žena u ovim procesima. Preporuke mogu ići u pravcu unapređenja aktivnosti na lokalnom nivou, sprovođenja zakona i javnih politika i sprovođenje programa koji će omogućiti da žene daju veći doprinos u povećanju opšte bezbednosti. Preporuke se mogu odnositi na javnu upravu, nevladine organizacije, mesne zajednice i druge aktere i zainteresovane strane u DRR procesima.

Metodološka ograničenja ankete odnose se na mali uzorak, stepen obrazovanja učesnica (najveći je broj fakultetski obrazovanih), kao i geografsku distribuciju, što je bilo ograničeno načinom prikupljanja podataka, odnosno radionicama koje su organizovane u okviru projekta.

DEMOGRAFSKI PODACI

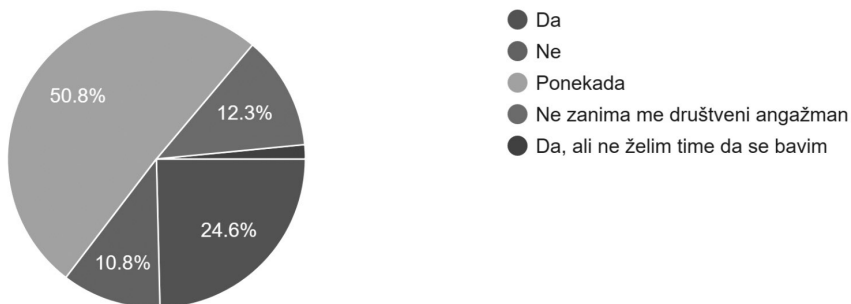
najveće učešće u anketi uzele su žene u rasponu godina od 35 do 55 (43.1%) kao i žene između 55 i 65 godina starosti (30.8%). Podjednak je bio broj učesnica iz Zlatiborskog i Raškog okruga – mesne zajednice koje gravitiraju/pripadaju Kraljevu, Užicu i Požegi. Kao što je prethodno navedeno, osim malog broja učesnica, treba imati u vidu da je jedno od ograničenja ankete i činjenica da je skoro polovina učesnica sa fakultetskim obrazovanjem (49.2%) pa rezultate ankete treba posmatrati iz tog ugla. Slede učesnice sa srednjom školom (33.8%) i osnovnom školom (10.8%). Polovina učesnica su stalno zaposlene, 18% je penzionerki, 15.4% njih ima povremene i privremene poslove, dok je 7.7% nezaposlenih.

Osim zaposlenja, na mogućnost opšteg društvenog angažovanja utiču i druge obaveze koje žene imaju u životu. Polovina učesnica ima punoletnu decu, 18.5% nema decu, dok ostale žene imaju jedno ili dvoje dece, a 4.6% ima više od dvoje dece. U nastavku ankete pitale smo učesnice i o vremenu koje troše na kućne poslove. Rezultati pokazuju da, bez obzira na godište, stepen obrazovanja, zaposlenje ili broj dece – najveći broj žena (56.9%) svaki dan po nekoliko sati troši na kućne poslove i negovanje drugih članova domaćinstva. Veliki udeo anketiranih – svaka treća žena tačnije, na kućne poslove i brigu o drugim članovima porodice troši čak i više od 4 sata svakoga dana, u proseku. Važno je naglasiti da je za svaki društveni angažman bitno imati na umu dnevnu raspodelu vremena i razliku koja postoji među muškarcima i ženama u tom smislu. Međutim, ključno je da žene ne budu isključene iz društvenih zbivanja u budućnosti kao i do sada, već je važno raditi na promociji i konkretnim merama koje će omogućiti ravnopravnu raspodelu kućnih obaveza kako bi i u društvenom domenu žene i muškarci igrali podjednaku ulogu a žene dale veći doprinos.

Da žene nemaju dovoljno vremena da se posvete društvenim aktivnostima potvrdio je i odgovor na konkretno pitanje – Imate li vremena za društveni angažman (na primer u mesnoj zajednici, udruženju građana/ki itd.)? Manje od četvrtine ispitanica ima dovoljno vremena. Najveći broj njih ponekada može da se posveti društvenom angažmanu, i oko 10% njih nema vremena. Dodatno, oko 12% žena je reklo da ih ne zanima društveni angažman. Na kraju, samo 20% ispitanica uspe da se angažuje u društvenim aktivnostima kao što su poslovi mesne zajednice, u udruženjima i u drugim prilikama, dok se svih ostalih 80% ne angažuju ili se povremeno angažuju, kao što prikazuje donji grafikon. U planiranju javnih politika, mera za sprovođenje javnih politika, ili pri organizaciji drugih DRR aktivnosti – važno je imati na umu da samo mali broj žena zapravo nije zainteresovano da se uključe i da doprinesu, već da su najčešće u pitanju drugi razlozi, a pogotovu oni koji proističu iz patrijarhalne kulture koja sprečava žene da dostignu svoj puni lični i društveni potencijal.

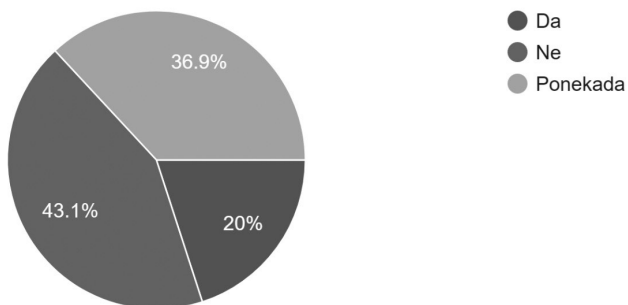
Imate li vremena za društveni angažman (na primer, u mesnoj zajednici, udruženju građana/ki itd.)?

65 responses

Da li se angažujete u aktivnostima mesne zajednice, udruženjima građana/ki ili društvenim aktivnostima)?

65 responses

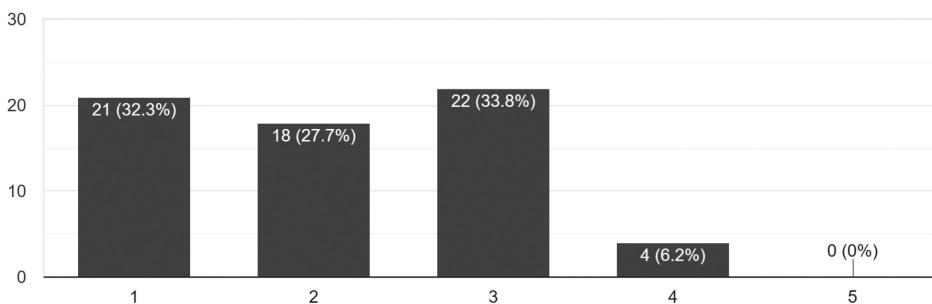
ZAKONI I JAVNE POLITIKE

naredni segment upitnika odnosi se na zakone i javne politike Republike Srbije koji se tiču smanjenja rizika od katastrofa. Namera je prvenstveno bila saznati koliko su žene informisane o pravnom okviru. Svoju informisanost su beležile na linalnoj skali od 1 do 5, pri čemu jedan znači da ništa nisu čule o određenom zakonu, dokumentu ili politici, dok pet znači da su u potpunosti upoznate.

Za Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama skoro trećina anketiranih nije čula. 27.7% njih je malo upoznato, 33.8% je srednje upoznato, dok nijedna učesnica nije sasvim upoznata sa navedenim zakonom. Sa Zakonom o vanrednim situacijama su za nijansu više upoznate – jedna učesnica je rekla da u potpunosti poznaje taj zakon, 7.7% njih je obeležilo 4 na skali od 1 do 5, ali je i dalje najveći procenat učesnica srednje ili nimalo upoznato sa Zakonom o vanrednim situacijama.

Da li ste čuli za Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanju vanrednim situacijama?

65 responses

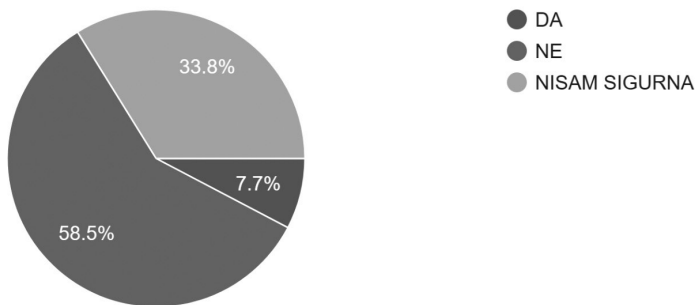

Vrlo su slični rezultati i kada se radi o Nacionalnom programu upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda, dok su ispitanice najmanje upoznate sa Sendajskim međunarodnim okvirom za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030 (skoro 50%

učesnica nije čulo da postoji ovaj međunarodni instrument). Sa radom Odeljenja civilne zaštite u okviru Gradske uprave Kraljevo, manje od 9% ispitanica iz Kraljeva u potpunosti je upoznato, 35.3% ne zna za ovo odeljenje a 55.9% učesnica delimično je upoznato. Žene uglavnom ne dobijaju pozive od mesne zajednice ili gradske uprave / opštine vezano za DRR, kao što je moguće videti iz narednog grafikona. Jedna od 65 anketiranih učestvovala je ranije u jednoj radionici vezano za ekološka pitanja i DRR.

Da li ste od vaše mesne zajednice ili opštine dobili poziv za obuku za poverenice civilne zaštite ili neke druge informacije u vezi sa ovom temom?

65 responses

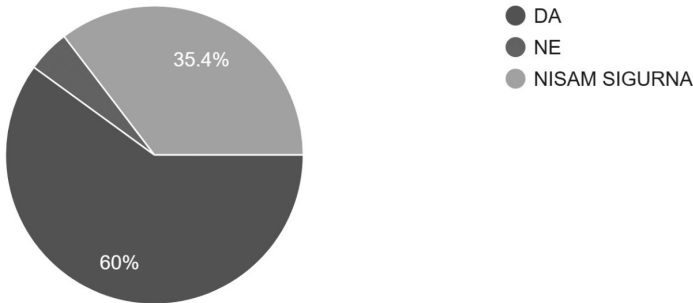
ISKUSTVO SA ELEMENTARNIM NEPOGODAMA I NEPOGODAMA IZAZVANIM LJUDSKIM FAKTOROM

Za planiranje politika i mera za unapređenje DRR okvira važno je adekvatno uključiti sve zainteresovane strane, a pre svega stanovništvo na nivou lokalne zajednice. Za najbolje rezultate važno je uzeti u obzir iskustvo i izloženost nepogodama određenih ciljnih grupa. Upitnik, stoga, u ovom delu razlikuje niz elementarnih nepogoda, ali i onih koje su nastale usled direktnog ili indirektnog delovanja čoveka, a ispitanice smo pitale u kojoj meri su imale iskustvo sa svakom pojedinačnom nepogodom.

Načelno, 60% učesnica je imalo iskustva sa elementarnim nepogodama ili drugim opasnostima u životu, 4.6% kaže da nije imalo takvih iskustava, dok 35.4% njih nije sigurno.

Da li ste imali iskustva sa elementarnim nepogodama ili ste bili izloženi drugim opasnostima u životu?

65 responses

U nastavku prikazujemo tabelu koja prikazuje ocenu iskustva sa pojedinačnim nepogodama. Korišćena je linearna skala, pri čemu 1 predstavlja odgovor 'Nisam uopšte bila izložena' a 5 predstavlja odgovor 'Veoma sam bila izložena'. U tabeli, 'Bez izloženosti' predstavlja odgovore od 1 do 2, 'Srednju izloženost' odgovore obeležene sa 3, i 'Visoku izloženost' čine odgovori od 4 do 5. Crvena boja predstavlja najveću izloženost nepogodama, prema iskustvu i razumevanju ispitanica. Budući da je anketa rađena u dva različita okruga u Srbiji, izloženost je prosečna i treba biti shvaćena relativno. Za precizne podatke koji bi prethodili konkretnom planu lokalne samouprave ili druge organizacije – važno je uraditi naučno istraživanje koje će dati sasvim pouzdane podatke koji se odnose na uže geografsko područje.

NEPOGODA	Bez izloženosti, u %	Srednja izloženost, u %	Visoka izloženost, u %
Zemljotres	40	23.1	36.9
Požar	63	15.4	21.5
Poplava ili druge nepogode vezano za vodu	55.4	24.6	20
Oluja ili druge atmosferske nepogode, recimo grad, jaka kiša, snežni nanosi, itd.	47.7	26.2	26.1
Suša ili druge nepogode povezane sa ekstremnim temperaturama	61.5	20	18.4
Pandemija / epidemija zaraznih bolesti	58.5	26.2	15.4
Epidemija stočnih zaraznih bolesti	66.2	23.1	10.7
Pojava opasnih štetočina (pacovi, zarazni komarci, zmijske otrovnice)	73.9	21.5	4.6
Saobraćajna nesreća	83.1	7.7	9.3
Nasilje na javnom mestu	87.7	10.8	1.5
Trovanje ili izloženost opasnim hemijskim materijama	89.2	9.2	1.5
Izloženost vatrenom oružju	86.1	10.8	3
Izloženost pirotehničkim sredstvima	75.3	15.4	9.2
Izloženost riziku od siromaštva (neizvesnost pristupa stambenom prostoru, hrani, grejanju, garderobi, lekovima i drugo)	86.2	9.2	4.6
Ekološki rizici (neispravnost vode, zagađenost vazduha i zagađenost hrane)	66.2	23.1	10.8

SPREMNOST NA REAGOVANJE

veliki broj ispitanica nisu sigurne u svoju spremnost da reaguju u rizičnim situacijama (53.8%), dok se visok procenat njih oseća spremnom da reaguju (41.5%). Svega 4.6% učesnica kaže da nisu spremne da reaguju u situacijama rizika. Na pitanje 'Na koji način ste spremni da reagujete' polovina odgovora je ujednačena: 'Zaštita sebe i drugih' i 'Davanje pomoći – hrana, garderoba'. Druga polovina odgovora se odnosi na prepoznavanje opasnosti i sprečavanje nepogoda, kao i na psiho-fizičku spremnost. Jedna žena kaže vrlo konkretno 'Bez panike, biti maksimalno pribran.'

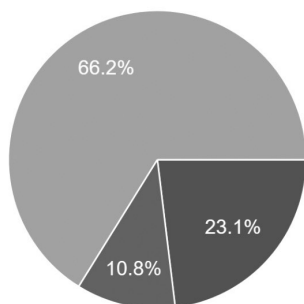
Sledeći niz pitanja odnosio se na posedovanje nekoliko osnovnih veština koje su često potrebne u kriznim situacijama – pružanje prve pomoći, plivanje, vožnja auta. Manje od četvrtine ispitanih zna da pruža prvu pomoć povređenima, više od polovine učesnica nisu dobre plivačice (čak 15.4% anketiranih ne zna da pliva), i manje od polovine žena ima vozačku dozvolu i redovno vozi (46.2%). Među veštinama koje bi želele da nauče (moguće je bilo obeležiti više odgovora) ističu se:

- › veštine preživljavanja u prirodi (38.5%),
- › pružanje prve pomoći (33.8%),
- › razvijanje fizičke spremnosti i kondicije (32.3%),
- › plivanje (26.2%),
- › gašenje požara i upravljanje protivpožarnim aparatima (23.1%), i
- › vožnja motornog čamca (15.4%).

Međutim, nešto manji broj (29.2%) učesnica se izjasnilo da želi da prođe obuku za preživljavanje.

Da li umete da pružate prvu pomoć povređenima?

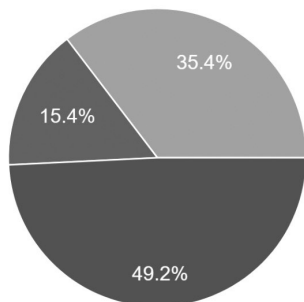
65 responses

- DA
- NE
- Znam ponešto, ali bi trebalo još da vežbam

Da li umete da plivate?

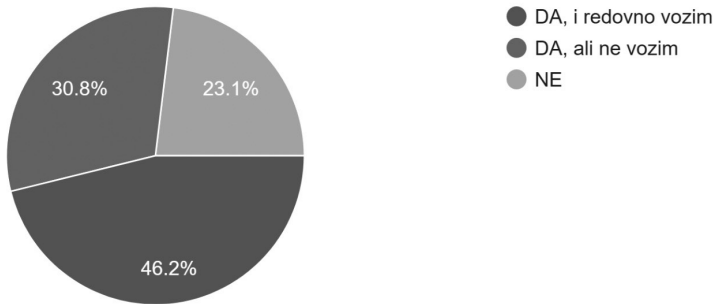
65 responses

- DA
- NE
- Ne baš dobro

Da li imate vozačku dozvolu?

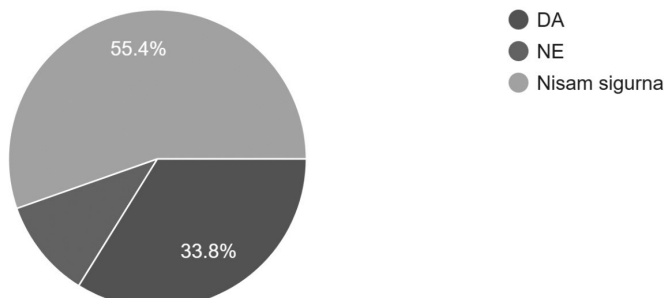
65 responses

U zadnjem delu upitnika, pitale smo žene da li žele da se priključe jedinici civilne zaštite i da dobiju zvanje poverenice civilne zaštite. Većina nije sigurna (55.4%), 33.8% želi, dok neke žene ne žele (10.8%). Uprkos tome, na linearnoj skali od 1 do 5 gotovo 77% učesnica smatra da je veoma važno da žene uzmu učešće u smanjenju rizika od prirodnih i društvenih katastrofa. Manje od 5% ispitanica kaže da nema potrebe i da je dovoljno da se angažuju muškarci. Među predlozima za povećanje učešća žena u DRR oblasti dominiraju predlozi koji se odnose na obuke i pravovremenu reakciju.

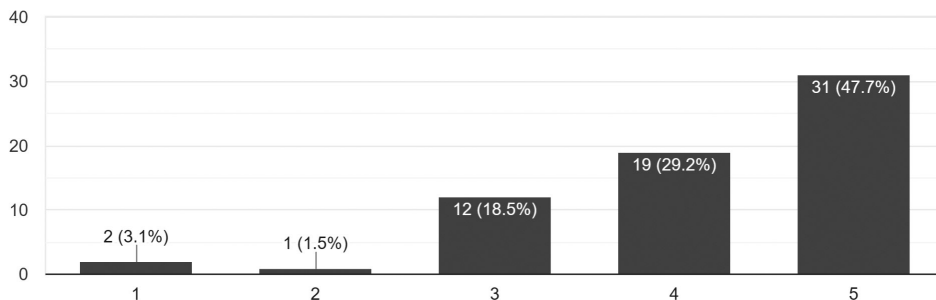
Da li želite da se uključite u jedinicu civilne zaštite i dobijete zvanje poverenice civilne zaštite?

65 responses

U kojoj meri bi, prema vašem mišljenju, žene u Srbiji trebalo da uzmu učešća u smanjenju rizika od prirodnih i društvenih katastrofa?

65 responses

PREPORUKE ZA JAVNU UPRAVU KOJE PROISTIČU IZ ANKETE SA ŽENAMA

1. Podržati sprovođenje naučnih istraživanja na manjim područjima o izloženosti rizicima od katastrofa i spremnosti na reagovanje.

2. Pripremiti i podeliti informativni materijal koji daje informacije o raspodeli vremena među muškarcima i ženama, teškoćama za društveni angažman žena, teškoćama za sticanje važnih veština zbog neravnopravne raspodele obaveza među polovima, i posledicama koje se odnose na bezbednost zbog nedostatka veština i spremnosti.

3. Podržati pripremu i sprovođenje informativnih kampanja za upoznavanje stanovništva sa zakonskim okvirom, obavezama javne uprave, obavezama građana/ki, radom Odeljenja za civilnu zaštitu i drugih.

4. Podržati ili organizovati vežbe prve pomoći i vežbe gašenja požara u različitim organizacijama, ustanovama, firmama i drugo. Postaviti ilustrovane postere o postupku pružanja prve pomoći kao podsetnik.

5. Podržati organizovanje besplatnih časova plivanja za žene.

6. Podržati pripremu i sprovođenje promotivnih kampanja za povećanje učešća žena u saobraćaju – polaganje za vožnju i aktivno korišćenje različitih prevoznih sredstava i radnih mašina.

7. Podržati organizovanje kurseva preživljavanja u prirodi, posebno za žene iz grada.

IZVORI

- Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030. Geneva, UNISDR (korišćen prevod objavljen na: http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/Sendaj_Okvir_2015-2030.pdf)
- United Nations Plan of Action on Disaster Risk Reduction for Resilience, 2016. Geneva, UNISDR (<https://www.preventionweb.net/publications/view/49076>)
- Zakon o smanjenju rizika od katastrofa i upravljanje vanrednim situacijama, 2018, Službeni glasnik RS, broj 87
- Nacionalni program upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda, 2016 (http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/3.%20obostrano_NPUR.pdf)
- Akcioni plan za sprovođenje Nacionalnog programa upravljanja rizikom od elementarnih nepogoda 2017-2020, Vlada Republike Srbije (http://civilnazastitakraljevo.rs/PDF/AP_DRR_Final_02.03.2017.pdf)
- Metodologija za izradu procene ugroženosti od elementarnih nepogoda i drugih nesreća i planova zaštite i spasavanja u vanrednim situacijama, Prilog 1 uz Uputstvo, Službeni glasnik RS, broj 18 / 2017,
- Baćanović, V. 2016. 'Rod i smanjenje rizika od elementarnih nepogoda, Pregled stanja za tematsku konferenciju', UNDP
- Baćanović, V. 2015. 'Uključivanje žena u izradu procene rizika i planova zaštite i spasavanja na lokalnom nivou u Vojvodini'
- Baćanović, V. 2014. Rodna analiza uticaja poplava u Srbiji 2014, OEBS
- Pokrajinski ombudsman, 2015. 'Rodna ravnopravnost i smanjenje rizika od katastrofa'
- Anđelković B, Kovač M. 2016. Izveštaj o humanom razvoju, Socijalni kapital: Nevidljivo lice otpornosti
- Gender and Disaster Risk Reduction, A training pack, Oxfam, 2011
- Izveštaji facilitatorki o održanim radionicama "Učešće žena u smanjenju rizika od katastrofa – prevencija i planiranje", Ristović V, Nikolić D, Minović B (Udruženje Fenomena) i Gujaničić R, Tucović M, Joksimović R, Bogdanović V. (Ženski centar Užice), 2018 / 2019.